

Wat hebben we over voor de biokrat?

Er zijn steeds meer kleine, door leden gefinancierde boerderijen. De boeren werken er voor een habbekrats. Kan dat anders?

Door onze redacteur
Marcel aan de Brugh

Boerenkool en palmkool zijn nog te oogsten. Maar verder groeit er eind december niet veel meer in De Ommuurde Tuin, een één hectare grote biologische tuin in Renkum. Bioloog en landbouwsocioloog Elske Hageraats werkt hier, als zzp'er. Uit overtuiging. Want de landbouw in Nederland moet veel minder intensief en vervuilend worden. Wat is dan het alternatief? „Ik zou veel meer kleinschalige, duurzame landbouw in Nederland willen zoals we die hier bedrijven”, zegt ze, terwijl we door de tuin wandelen. Maar veel verdienen doet ze er niet. Twee jaar geleden zat ze nog ver onder het minimumloon. „Net als mijn drie collega's, én de eigenaresse van de tuin”, zegt Hageraats.

Kan dat niet anders, vroeg ze zich af. Is er een manier om een beter inkomen te verdienen? Ze deed er, samen met de leerstoelgroep rurale sociologie van de Wageningen Universiteit & Research (WUR), onderzoek naar en schreef er een boekje over, *Eerlijk loon!*

Hageraats richt zich daarbij op bedrijven die onder *community supported agriculture* (csa) vallen. Het is een opkomende vorm van landbouw, waarbij burgers rechtstreeks afnemen van de, vaak biologische, boer. Ze betalen aan het begin van het seizoen, rond maart, een bedrag vooruit en krijgen daarvoor de rest van het jaar producten van het land. De inkomens van mensen die in een csa werken, zijn doorgaans laag. „Maar ook in de gangbare landbouw liggen de inkomens vaak onder het minimum”, zegt Hageraats, terwijl we het aardbeinveldje passeren. De Algemene Rekenkamer becijferde het in 2019. Zelfs met Brusselse inkomenssteun meegeteld, zit ruim een derde van de boeren in Nederland onder het minimuminkomen.

Oneerlijke prijzen

Bij De Ommuurde Tuin kunnen de circa 180 leden gedurende 25 weken, van mei tot en met oktober, elke week een kratje afhalen met groenten, kruiden en wat fruit in het juiste oogstseizoen. Voor het samenstellen van een pakket voor één persoon rekent de eigenaresse een half uur, voor twee personen is het één uur, voor drie 1,5 uur, enz. Als bruto uurloon rekende ze tot voor kort tien euro. Dat is vijf keer minder dan het gemiddelde tarief van zzp'ers. „We hielden heel erg rekening met de prijzen in de supermarkten, en waren bang daar al te veel boven te gaan zitten”, zegt Hageraats. Maar de prijzen daar zijn volgens haar niet eerlijk. Heel veel kosten, bijvoorbeeld allerlei schade aan het milieu, worden er niet in meegeteld. „Bovendien drukken de supermarkten regelmatig de prijs ver omlaag, tot onder de kostprijs.”

Begin vorig jaar kregen de leden de vraag of ze wilden overstappen naar een nieuw model: solidaire betaling. De boer houdt de kosten en de gewerkte uren bij, en dat bedrag wordt gedeeld door het aantal leden, zodat er een gemiddelde uitkomt. De leden



Elske Hageraats in de Ommuurde Tuin in Renkum. „We hielden heel erg rekening met de prijzen in de supermarkten.”

De meesten wisten helemaal niet dat we onder het minimumloon zaten

Elske Hageraats bioloog

mogen vervolgens zelf bepalen welk uurloon ze de boer willen betalen. Er is geen minimum of maximum. „We moedigen aan dat men het doet op basis van het eigen bruto uurloon, en de eigen gezinssamenstelling.” Hageraats streeft naar minstens 16 euro bruto per uur, het minimumtarief voor zzp'ers dat het kabinet in 2019 had aangekondigd en sinds dit jaar van kracht is. „Slechts twee personen tekenden ervoor”, zegt Hageraats naast een langgerekte, afgedekte composthoop. Daarom besloot ze de leden op de dag dat ze hun laatste pakket van het seizoen konden opha-

len, het nieuwe inschrijfformulier persoonlijk te overhandigen. Daarin stond uitgelegd dat zij en haar collega's „nog geen minimumloon” verdienden, en dat ze daar graag samen met de leden naartoe wilden.

Geen financiële buffer

Het was een spannend moment, zegt Hageraats. „Omdat we geen financiële buffer hebben, voelde het voor ons als een flink risico.” Maar het liep goed af. Op een paar na reageerden de leden heel positief. Bovendien meldden meer mensen zich aan, en ontstond er een wachtlijst. „De

Csa-boerderijen

Tal van varianten

Nederland telt inmiddels 134 bedrijven die onder de noemer *community supported agriculture* (csa) vallen, aldus de website van het CSA Netwerk. Burgers nemen hierbij rechtstreeks, en voor langere tijd, producten af bij een boer. Ze betalen daarvoor aan het begin van het jaar een bedrag voor het hele oogstseizoen. Volgens bestuurslid Bregje Hamelynck zijn niet alle csa's aangemeld bij het netwerk. „Er zijn er misschien wel tweehonderd. Het aantal groeit in ieder geval als kool.” De belangstelling ervoor in de samenleving is groot, zegt ze. „Er zijn lange wachtlijsten.”

Csa's zijn er in verschillende vormen.

Bij de een kunnen leden wekelijks een groenten fruitpakket ophalen, bij de ander mogen ze zelf oogsten. Bij de Herenboeren investeert een groep van ongeveer tweehonderd huishoudens eerst eenmalig tweeduizend euro per huishouden in de aanschaf van grond en de oprichting van een boerderij. Daarna betalen ze wekelijks nog een bedrag (zo'n tien euro per persoon) om de boerderij te laten draaien.

meesten wisten helemaal niet dat we onder het minimumloon zaten.” Mensen waren bereid tussen de 16 en 25 euro uurloon te betalen. Het gemiddelde kwam uit op 17,92 euro.

Hageraats deed ook onderzoek naar andere csa's, in binnen- en buitenland, samen met studenten van de WUR. In Duitsland werken ze bijvoorbeeld met *Bieterrunden*, vertelt Hageraats bij een serie bijenkasten. Een csa presenteert daar alle kosten bij de leden, inclusief het salaris van de boer. Dat wordt omgerekend naar kosten per lid. „Vervolgens mogen de leden naar eigen inzicht bieden.” Dat gaat anoniem. Als het totaalbedrag lager ligt dan de geraamde kosten, volgt een nieuwe veilingronde. „Totdat de kosten gedekt zijn.”

In België besloten de leden van de Plukboerderij, een csa tien kilometer onder Antwerpen, uit zichzelf meer te gaan betalen nadat de boerin hen open en eerlijk alle kosten en uitgaven had voorgelegd. Omdat er veel contact is tussen csa's onderling, volgden andere dit voorbeeld al snel.

In Nederland is een csa in Nijmegen nu als eerste bezig alle kosten en gewerkte uren nauwgezet in kaart te brengen om aan de hand daarvan de leden een solidaire betaling te vragen. De Ommuurde Tuin wil de leden ook een overzicht van alle kosten geven, zegt Hageraats, terwijl we via kaalgeplukte spruitenplanten en wat achtergebleven kooltjes bij een kleine kas komen met naar citroen geurende verveine. „Je kunt niet duurzaam produceren als je de kosten niet kunt dekken.”